DAIVA MURMULAITYTĖ
Lietuvių kalbos institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: žodžių daryba, morfemika,
leksikografija, leksikologija.

DOI: <https://doi.org/10.35321/all82-02>

NAUJŲJŲ DŪRINIŲ ANALIZĖS IR KLASIFIKACIJOS GALVOSŪKIAI

The Puzzles of New Compounds' Analysis
and Classification

ANOTACIJA

Straipsnyje¹ apžvelgiami netipiniai lietuvių kalbos neologizmai, padarytų iš dviejų ar kelių žodžių, darybos atvejai. Nagrinėjami *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne* iki 2019 m. pradžios sukaupti daiktavardžiai – dūriniai ir kontaminantai. Aptariami lietuvių kalbos gramatikose neaprašyti indigenių sudurtinių daiktavardžių tipai, mišrieji dariniai (pvz., *saulėdengtės*). Svarstoma keletu okazinių darinių (*kūnovara*, *megztipaltis*) darybos motyvacija, analoginių darinių vieta lietuvių kalbos darinių sistemoje. Ypatingas dėmesys skiriamas naujažodžiams, turintiems dūrinių ir kontaminantų bruožų (pvz., *dvirtakis*), kontaminacijos ir dezintegracinės žodžių darybos santykiui.

ESMINIAI ŽODŽIAI: žodžių daryba, naujadarai, sudurtiniai daiktavardžiai, analogija, kontaminacija (maišyba).

ANNOTATION

The paper aims to review the atypical cases of Lithuanian neologisms that are coined from two or more words. The nouns, i.e. compounds and blends, collected in “The Database of Lithuanian Neologisms” until the beginning of 2019 are under investigation. The types of indigenous compound nouns that are not described in the grammar of the Lithuanian language are presented. Also, the results of composition-suffixation (e.g. *saulėdengtės*

¹ Straipsnis parengtas pranešimo, skaityto V Lituanistų kongrese (Vroclavas, 2019 m. gegužės 16–17 d.), pagrindu.

‘sunblind’) are discussed. The derivational motivation of some occasionalisms (*kūnovara* ‘health promotion system that corresponds to the old Lithuanian worldview’, *megztipaltis* ‘cardigow’) is considered. The place of analogical formations in the system of Lithuanian derivations is under consideration too. Special attention is paid to the new coinages with the features of compounds and blends (such as *dvirtakis* ‘cycling trail’) as well as to the correlation of blending and morphemic disintegration.

KEYWORDS: word formation, coinages, compound nouns, analogy, blending.

IVADAS

2019 metais, siekiant išsiaiškinti, ar sudurtiniai lietuvių kalbos naujažodžiai atitinka gramatikose aprašytas lietuvių kalbos žodžių darybos taisykles, patyrinti, kokios yra lietuvių kalbos daiktavardžių dūrybos inovacijos, ar jos sistemos, ar būdingos tik okazinei vartosenai, buvo išanalizuoti *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyje* (toliau – ND, Duomenynas) iki 2019 m. kovo mėn. fiksuoti savakilmiai sudurtiniai daiktavardžiai (apie 500). Daugiausia dėmesio skirta naujadarų struktūros klausimams.

Duomenyje rasta visų pagrindinių lietuvių kalbos sandūros tipų, išskyrus dūrinius iš skaitvardžio ir veiksmažodžio, naujadarų. Jie sudaro daugiau kaip 99 proc. nagrinėtų dūrinių. Negausiųjų tipų (kurių antrasis sandas nebūtų daiktavardinis ar veiksmažodinis) ir kartotinių dūrinių tiriamuoju laikotarpiu neužfiksuota.

Pasitaikė vienas kitas naujadaras, galimai nepriklausantis lietuvių kalbos gramatikose aprašytiems sandūros tipams. Pavyzdžiui, *karkadienis* ‘ledų „Kar kar“ atsiradimo diena (simbolinis gimtadienis)’ gali būti laikomas ištiktuko ir daiktavardžio (: *kar kar* + *diena*), o *sėdnešė* ‘į balną panaši nešioklė dvejų–penkerių metų vaikams nešioti pasisodinus ant sprando’ – dvejų veiksmažodžių dūriniais. Plg. greičiausiai anglų k. *dance walking* pavyzdžiu sukurtas *šokvaikštis* ‘nauja gatvės mada – vaikščiojimas šokant’ ir reikšmės (‘vaikščiojimas šokant’ arba ‘šokis vaikstant’), ir formos atžvilgiu gali remtis tiek veiksmažodžiu *šokti*, tiek jo abstraktu, veiksmo pavadinimu *šokis*, taigi klasifikuojant ND sudurtinius daiktavardžius jis priskirtas tipiniams daiktavardžių ir veiksmažodžių dūriniais. Pirmasis naujadaras *sėdnešė* sandas nesiejamas su koku nors veiksmažodiniu daiktavardžiu, jis remiasi pačiu veiksmažodžiu *sėdėti*.

Tiriant dūrinių tipiškumą pamatinių kamienų morfeminio sudėtingumo atžvilgiu nustatyta, kad neretai remiamasi priesaginiaisiais, priešdėliniais ar sudurtiniais pamatiniais žodžiais, pakitęs darybos pamatas taip pat nėra išimtis. Vienaip ar kitaip pamatinių kamienų paprastumo taisyklės neatitinka nuo 21 iki 41 proc.

(priklausomai nuo sandūros tipo) dūrinių. Išsamiau apie tyrimą ir jo rezultatus žr. Murmulaitytė 2019.

Tęsiant tyrimą toliau domėtasi netipine lietuvių kalbos neologizmu, padarytų iš dviejų ar kelių žodžių, daryba.

Tyrimo objektas – ND fiksuoti indigenūs sudurtiniai daiktavardžiai ir kontaminantai, padaryti iš dviejų ar kelių lietuviškų žodžių. 2019 m. pradžioje šiame šaltinyje jų buvo apie 560.

Tyrimo tikslas – apžvelgti šiuos darinius ir supažindinti su probleminiais jų darybos analizės bei klasifikacijos atvejais, kai sunku nustatyti pamatinius žodžius, kartais ir jų kalbos dalį, neiški darybos motyvacija ir kt.

Tyrimo metodai – analitinis, kiekybinis, lyginamasis, aprašomasis, sinchroninė darybinė ir morfeminė žodžių analizės.

OKAZINIAI DŪRINIAI

Okaziniai, t. y. neįprasti, nebūdingi bendrajai vartosenai, pasitaikantys tik tam tikrame kontekste, tyčia pasidaryti tik tai progai (KTŽ 1990: 136; Urbutis 2009: 322), dariniai iš prigimties nelinkę paklusti bendriems dėsningumams, dažnai yra netipiniai, tad neretai galimos įvairios jų darybos interpretacijos, nuo kurių priklauso darinio priskyrimas vienai ar kitai klasifikacijos grupei. Tai gali turėti įtakos nustatant lietuvių naujadaros polinkius ir inovacijas.

Dviejų iš tyrinėtojų dūrinių – autorinio *kūnovara* ‘senąją lietuvių pasaulėžiūrą atitinkanti sveikatinimo sistema’ ir pavienio *megztipaltis* ‘megztinis, kuris atrodo kaip paltas’ – pamatiniai žodžiai nėra iki galo aiškūs formos ar (ir) semantiniu aspektais.

Remiantis antrojo pamatinio žodžio formomis (žr. toliau) matyti, kad *kūnovara* yra dviejų daiktavardžių dūrinys. ND pateikiamas šio naujadaros vartosenos pavyzdys rodo, kad ši terminą „*L. Balsys sukūrė sudūręs du žodžius – „kūnas“ ir „vara“.* „*Vara – daugialypė sąvoka, apimanti tiek fizinį kūną, tiek vidinę energiją*“. Kebliau šią sandūrą motyvuoti semantiškai. LKŽe ir DŽ₂ ar DŽ₇ teikiamo daiktavardžio *vara* (‘vertimas, prievarta’: *Pateisinama gali būti vien teisiškai pagrįsta v.* (DŽ₂); psn. ‘vertimas, prievarta’ (DŽ₇); (neol.) ‘jėga, prievarta, smurtas’ (LKŽe)) reikšmėje yra prievartos, smurto semų, kurios, akivaizdu, nekoreliuoja su aptariamojo dūrinio semantika. Taip pat vargu ar kuriant šį naujadarą remtasi senu skoliniu iš A. Juškos „Lenkų–lietuvių kalbų žodyno“ – homonimu *vara* ‘tvaraka’. Greičiausiai antrasis žodžio *kūnovara* sandas susijęs su veiksmažodžiu *varyti*, galbūt yra jo abstraktas, plg. kaip aiškina pats naujadaros autorius: „*Ryte sąmonė prabunda, pati įjungia varą, ir mes pradedame rąžytis. Varą įjungti galime ir sąmoningai mankštinamiesi. Aš kūną varau – mankštinu, o tai veria mano pojūčius*

ir jausmus. [...] Antroji kūnovaros dalis – dinaminiai pratimai. Ji prasideda ritmingai, pagal tam tikrą garsą, kulnais stuksint į grindis – tai stimuliuoja širdies veiklą. Kūnas jau pramankštintas, tad įsukamos **varos**. Trečioje dalyje, kai kūne **varos** jau pasiekusios pakankamą lygį, savitu būdu – mėtant ir gaudant specialius mankštos įrankius stengiantis, kad jie ne nukristų ant žemės, atveriami jausmai (paryškinta cituojant – aut. past.)². Šią motyvaciją remia psichoanalizės terminas *vara* (angl. atitikmuo *drive* ‘veržlumas; (varomoji) jėga’ ar ‘paskata, skatulus, vidaus impulsas’), taip pat keletas sudėtinių terminų su šiuo pagrindiniu žodžiu: *agresijos vara*, *dalinė vara*, *ego vara*, *griovimo vara*, *gyvybės vara*, *mirties vara*, *savisaugos vara*, *seksualinė vara*, *užvaldymo vara* (LAALPTŽ)³. Atkreiptinas dėmesys ir į sąsają su (*at*)verti. Be to, turint galvoje baltišką autoriaus pasaulėžiūrą ir veiklą, neatmestina ir la. *vara* ‘galia, valia, galybė’ (LLV) įtaka. Dėl galimos latvių k. įtakos dar plg. „*Grupei kūnovaros mokytinių vadovauja pats L. Balsys – varonis (energijų valdymo treneris)*“ (t. p. šaltinis) ir la. *varonis* ‘didvyris, herojus’ (LLV).

Išeičių sukurto *megztipaltis* apibrėžtis ‘megztinis, kuris atrodo kaip paltas’ paimta iš vienintelio vartosenos pavyzdžio, rodančio, kad tai anglų k. *cardigown* atitikmuo⁴. Iš pastarojo apibrėžties (*cardigown* ‘a long cardigan, belted like a dressing gown’⁵) akivaizdu, kad anglų kalboje tai yra kontaminantas – sulieti dviejų drabužių pavadinimai: *cardigan* (tam tikro stiliaus trumpas megztinis, kardiganas) ir *dressing-gown* ar *gown*, kurie reiškia ilgus drabužius (suknelę, chalatą). Neaišku, ką turėjo galvoje lietuviško atitikmens kūrėjai, nes galima dvejopa šio naujadaro darybos motyvacija: 1) *megztinis* + *paltas* arba 2) *mègzti* (*megztas*) + *paltas*. Pirmu atveju reikėtų kalbėti apie dviejų daiktavardžių dūrybą ir nutrupėjusią pirmojo priesagą *-in-*, antruoju – apie veiksmazodžio formos (dalyvio) ir daiktavardžio dūrinį bei tokiems dūriniams nebūdingą jungiamąjį balsį *-i-*.

Informacija Duomenynui renkama rankiniu būdu, jos „reprezentatyvumas ir patikimumas auga kartu su didėjančiu duomenų kiekiu bei jų įvairove, o subjektyvusis aspektas mažta kartu su besiplečiančiais duomenų šaltiniais ir duomenų pateikėjų skaičiumi“ (Miliūnaitė 2018: 6). Tačiau naujažodžius Duomenynui siunčianti visuomenė, natūralu, lengviau pastebi neįprastus, keistus, t. y.

² <http://www.baltai.lt/?p=23425> [žiūrėta 2019-03-11 ir 2020-03-07].

³ http://terminai.vlkk.lt/paieska?search=vara&zodzio_dalis=6&kaip2=on&sritys=&statusas=0&rykiavimas=0 [žiūrėta 2020-04-17]. Straipsnio autorė dėkinga anoniminiam (-ei) jo recenzentui (-ei), paskatinusiam (-ei) pasidomėti šiais terminais, taip pat ir už kitas vertingas pastabas.

⁴ Žodis nuo 2010 m. nepapliko, Google paieškos sistema 2019 m. kovo 10 d. nerado nei vienaskaitos vardininko, nei kitų linksnių formų vartosenos.

⁵ <https://www.dnaindia.com/lifestyle/report-soon-dictionary-to-describe-clothes-like-whorts-cardigowns-treggings-1441592> [žiūrėta 2019-03-10 ir 2020-03-04].

okazinius, netipiškos darybos ar kitaip išsiskiriančius naujadarus. Realizuotieji, bet iki tol nefiksuoti potenciniai dariniai gali būti sunkiau pastebimi ir praslysti pro akis, nes jie yra numatyti sistemos ir gali būti realizuoti bet kada prireikus. Tad galima daryti prielaidą, kad okazinės leksikos, taigi – ir netipiškos darybos atvejų, Duomenyne procentiškai yra daugiau nei vartosenoje.

MIŠRIOS DARYBOS NAUJAŽODŽIAI

Mišriąja laikoma daryba, kai iš karto reiškiasi du skirtingi darybos būdai, t. y. žodis daromas iš karto pridedant priešdėlį ir priesagą (prefiksacija-sufiksacija, pvz.: *povestuvinis*, *paeiliui*) arba priesaga pridedama suduriant du žodžius (kompozicija-sufiksacija, pvz.: *pelėkautai*) (Urbutis 2009: 340–341). ND fiksuoti keli galimai mišrios darybos (kompozicijos-sufiksacijos) dariniai. Iš 8 atvejų abejonių nekelia tik *saulėdengtės* ‘išorinė langų arba balkonų užuolaida; pastogėlė, sauganti nuo saulės’ (: *saulė* + *dengti* + *-tė*).

Greičiausiai pagal *žmogėdros* analogiją pasidarytas autorinis darinys *trešnėdra* ‘trešnių ēdrūnas’ (: *trešnės* + *ėti* + *-ra*), kontaminacija (*trešnės* + *žmogėdra*⁶) šiuo atveju galbūt mažiau tikėtina. Daiktavardžio ir būdvardžio dūrybos (: *trešnės* + *ėdrus*, *-i*) galimybė atmesta dėl šio sandūros tipo retumo; be to, visi jo dariniai, anot gramatikų, remiasi būdvardžiu *palaikis*, *-ė*: *vaikpalaikis*, *knygpalaikė* (DLKG 2006: 166; LKG 1965: 472). Beje, lietuvių kalbos žodžių darybos tyrimuose neteko aptikti šitaip traktuojamo seno darinio *žmogėdra*, pastarasis kaip tik pirmiausia pasitelkiamas kaip mišrios darybos pavyzdys (Urbutis 2009: 253; Keinys 1999: 107).

Akivaizdu, kad *ateivio* ir *išeivio* pavyzdžiu remtasi kuriant naujadarus *svetimeivis*, *-ė* ‘ateivis iš kosmoso’ ir *sugrįžėivis*, *-ė* ‘kas sugrįžta iš emigracijos, reemigrantas’⁷. Pirmasis irgi greičiau laikytinas mišriu dariniu (: *svetimas* + *eiti* + *-vis*)⁸.

⁶ Plačiau apie kontaminacijos reiškinį žr. ją nagrinėjančiame straipsnio skyriuje. Pusjuodžiu šriftu čia ir toliau kontaminacijos iliustraciniuose pavyzdžiuose pateikiamos į kontaminantą perėjusios pradinio žodžių dalys, pabrauktos sanklotos (dėl termino žr. Miliūnaitė 2014: 252, kitur tas pats reiškinys vadinamas sankloda (Kabašinskaitė 1998: 67)).

⁷ Naujadaro autorė, paklausta, kaip pasidarytas šis žodis, atsakė: „Susijungė galvoj „sugrįžęs išeivis“.

⁸ Ko gero, mišriais dariniais laikytini ir senieji *keleivis*, *kareivis*, *jūreivis*, *moksleivis*, *upeivis*, *žyeivis*, *vandeneivis* (S. Daukanto neologizmas), taip pat *pirmeivis* bei kt., kuriuos galima sieti su veiksmazodžiu *eiti*, nors žodžių darybos aprašuose šie žodžiai kalbant apie kompoziciją-sufikaciją lyg ir nėra minimi (plg. P. Skardžius žodį *keleivis* (-ys) laiko sudaiktavardėjusiu sudurtiniu („sudėtinu“) būdvardžiu (Skardžius 1943: 436)). Pažymėtina, kad priesagos *-eivis*, *-ė* nėra daiktavardžių

3 analoginių darinių (*galvapjūtė, kainapjūtė, valdžiapjūtė*; plg. *rugiapjūtė*) darybą galima interpretuoti dvejopai, priklausomai nuo to, kas būtų laikoma antruoju sandu – veiksmazodis *pjauti*, ar daiktavardis *pjūtis* (Urbutis 2009: 111). Pirmuoju atveju jie būtų priskirtini mišriesiems dariniams.

ANALOGINIAI DARINIAI

Žodžių darybos tyrimuose analoginiais paprastai vadinami netipiški dariniai, kurių „daryba remiasi tolimesne, netiksia, daugiau tik tariama analogija su tipiškų [...] darinių ir jų pamatinių žodžių poromis (darybos opozicijomis)“ (Urbutis 2009: 328). Aptariamo tyrimo laikotarpiu ND rasta apie 30 savakilmių analoginių darinių, pvz.: *ausiratis* ‘ausimis pajėgiamas girdėti aplinkos plotas’ – plg. *akiratis*; *galvapjūtė, kainapjūtė* – plg. *rugiapjūtė*; *kiemšikis* ‘nekilmingas kiemsargis šuo; netvarkingų šeiminių vedžiojamas šuo’ – plg. *kiemsargis*; *kišėnpildis* – plg. *kišėnvagis*; *lėtpuodis* – plg. *greitpuodis*; *linksmakojis* ‘ironizuojant – linksmas neblaivių statybininkų „šokis“ – darbas statybų aikštelėje’ – plg. *klumpakojis*; *noskaras* – plg. *auskaras*; *tvorlaikraštis* – plg. *sienlaikraštis*; *žemėraižis* ‘giliai po žeme įleistas pastatas, dangoraižio priešingybė’ – plg. *dangoraižis* ir kt. Tokie naujadarai atsiranda pasinaudojus jau buvusio, kažkuo formos požiūriu artimo ir vienaip ar kitaip semantiškai susijusio darinio analogija, taigi be dėsningos dūrinio ir jo pamatinių žodžių opozicijos veikia dar vienas veiksnys. Šiaip jau visa žodžių daryba yra paremta analogija (KTŽ 1990: 19; Urbutis 2009: 327–328), tačiau aptariamuoju atveju analogijos yra tik „paviršinės, iš esmės neatitinkančios darinių struktūros, panašios tik skambesiu“ (Paulauskienė 1994: 53). Tiesa, vienais atvejais jos netrukdo naujadarą laikyti vieno ar kito darybos tipo nariu, nes atlikus jo darybinę analizę matyti, kad esminiams žodžių darybos dėsniams nenusižengiama. Pavyzdžiui, naujadaras *neskaitadienis* ‘diena, kai nėra ko skaityti’, padarytas pagal *nekalbadienio* analogiją, priklauso tam pačiam, kaip ir pastarasis, veiksmazodžių ir daiktavardžių dūrinių darybos tipui (: *neskaityti* + *diena*). O *nelovadienis* ‘sutuoktinių miegojimas skirtingose lovose susipykus’ ir hibridinis *neseksadienis* ‘diena, kai susipykusi pora atsisako sekso’ yra netipinės darybos, nes pirmieji, neiginį turintys jų sandai yra daiktavardiniai

priesagų sąrašuose, kuriuos pateikia lietuvių kalbos gramatikos. O apie priesagą *-vis*, *-ė* ten rašoma, kad didesnė dalis su ja išvestų asmenų (veikėjų ir veiksmazodinės ypatybės turėtojų) pavadinimų remiasi priešdėliniais veiksmazodžio *eiti* vediniais (DLKG 2006: 110–111; LKG 1965: 331). Dar dėl darinių su baigmeniu *-eivis*, *-ė* žr. išsamų J. Vaskelienės tyrimą ir jo išvadas apie galimybę sinchroniškai tam tikrais atvejais šį baigmenį laikyti priesaga bei apie besiformuojantį *-eivis*, *-ė* darybos tipą (Vaskelienė 2019).

(lova, seksas). Nedėsningą neiginio buvimą galima paaiškinti tik tuo, kad jie akivaizdžiai remiasi *nekalbadienio* pavyzdžiu ir ši jų darybos analogiškumą puikiai parodo ND parinkti iliustraciniai vartosenos pavyzdžiai: *Nuolat vienam kitą įžeidinėjant širdyje kaupiasi nuoskaudos. Ilgainiui tokie tarpusavio santykiai perauga į nekalbadienius ir neseksadienius, galop – į patyčias, norą pažeminti sutuoktinį, keršyti ir pan.; Bet jei ir po bendrai išgyventų sunkumų, ir po kasdieninių rutininių darbų, praėjus N metų artimo žmogaus prisilietimas vis dar įžiebia laužus širdyje (na, nesakau, kad ištisai, būna gi visokių dienų – nekalbadienų, nelovadienių), tai tada jau galima sakyti, kad tai – meilė.*

Judamatis ‘prietaisas, fiksuojantis ir matuojantis žmogaus judumą’ yra analoginis darinys pagal kitus įrankių, mašinų, prietaisų ir šiaip priemonių pavadinimus su antruoju sandu *-matis*, kilusiu iš veiksmazodžio *matuoti*. Dėsningai pirmuoju sandu pažymima, į ką tas matavimo veiksmas nukreiptas, kas sudaro jo objektą, taigi pirmasis sandas yra daiktavardis (DLKG 2006: 162; LKG 1965: 464), plg. ND taip pat pateikiamus *akimatis*, *cukromatis*, *laikmatis*, anksčiau fiksuotus *garomatis*, *drėgmėmis*, *vidmatis*. Dar plg. standartizacijos ir metrologijos srities terminus iš Terminų banko: *aidamatis* (: *aidas*), *slėgmatis*, *gylmatis*, *tolimatis*, *akytmatis*, *srautmatis* (: *srautas*), *atspindžiamatis*, *apskritmatis*, *aukščiamatis*, *lygmatis*, *bangomatis*, *blizgomatis*, *stormatis*, *dažniamatis*, *greitmatis*, *dujomatis*, *dulkėmis*, *druskomatis*, *gebomatis* (: *geba* (fot.)), *jautriamatis*, *jėgomatis*, *kampamatis*, *kietmatis* (: *kietis* ‘kietumas’), *kreivėmis*, *lietmatis* ir kt.⁹ *Judamatis* vargiai galėtų būti pamatuotas retai vartojamu, tik raštų kalbai būdingu abstrakčiu daiktavardžiu *juda* ‘judėjimas’ (LKŽe), taip pat abejotinas ir rėmimasis būdvardžio abstraktu *judumas* (šiuo atveju reiktų kalbėti ir apie pirmojo kamieno dezintegraciją – išleistą priesagą *-um-*). Taigi dėl kitokios pirmojo pamatinio žodžio kalbos dalies *judamatis* dūrinių iš daiktavardžių ir veiksmazodžių tipui nepriklauso, yra netipinis. Paprasčiausias kelias jam atsirasti, ko gero, buvo minėtoji „paviršinė“ analogija su kitais tokį antrąjį sandą turinčiais dūriniais.

Kiti nagrinėti analoginiai dūriniai priklauso tiems patiems tipams, kaip ir sudurtiniai daiktavardžiai, kurių pavyzdžiu jie sukurti, pvz., minėtieji *ausiratis*, *lėpuodis*, *noskaras*. Dar kitų forma lyg ir leistų juos gretinti su jų prototipais, tačiau semantiškai jų darybos motyvacija gali būti suprata tik tarpiškai, per tą

⁹ http://terminai.vlkk.lt/paieska?search=matis&zodzio_dalis=2&kaip1=on&sritys=%2C577&statusas=0&rykiavimas=0 [žiūrėta 2019-03-15, 2020-04-03 ir 2020-04-17]. Pastebėtina, kad kai kurie Terminų banke fiksuoti dūriniai, turintys antrąjį sandą *-matis*, bent jau semantiškai gali būti siejami ir su būdvardžiais, pvz., *akytmatis* ‘popieriaus akytumo matuoklis’ (plg. *akytas*, *-a*), *apskritmatis* (plg. *apskritas*, *-a* ir termino rus. atitikmenį *кругломер*). Tačiau prieš darant prielaidą, kad matavimo prietaisų pavadinimai su antruoju sandu *-matis* gali remtis ir būdvardžiais, reikia juos atskirai nuodugnai ištirti.

prototipą. Pvz., iš dūrinio *žemėraižis* darybos reikšmės ‘kas raižo žemę’ praktiškai neįmanoma įspėti jo leksinės reikšmės ‘giliai po žeme įleistas pastatas, dangoraižio priešingybė’, nes sąsaja su raižymu atėjusi iš *dangoraižio* semantikos (dangų rėžti – būti aukštam). Šiuo atveju ne tiek svarbu, kad pats *dangoraižis* yra vertinys (plg. rus. *небоскрёб*, angl. *skyscraper*), nes aukštumo, aukščio siejimas su dangaus siekimu, režimu fiksuotas ir lietuvių tautosakoje: *Atleikia ožys, atistrimbuliuoja, ragais dangų rėžia, barzda žemę šluoja* (LKŽe).

KONTAMINACIJA AR DEZINTEGRACINĖ KOMPOZICIJA?

1. Leksinė kontaminacija (maišyba, angl. *blending*) – (tikslingas) naujo žodžio kūrimas jungiant mažiausiai du pradinius žodžius, suliejant jų dalis (plg. Gries 2004a: 416). Šis reiškinys, ko gero, būdingiausias anglų kalbai, nemažai nagrinėjamas ir kitų, net ir tipologiškai skirtingų, kalbų tyrimuose (Elsen 2008; Brdar-Szabo, Brdar 2008; Marković 2009: 226–236; Mikić Čolić 2015; Ефанова 2015; Ефанова 2015; 2016; Bat-El 1996, 2013; Balteiro 2017 ir kt.), neretai lyginant su šiuo anglišku žodžių darymosi būdu (Renner 2015; Renner 2015; 2019; Хрущева 2010; Orekhova, Badelina 2019 ir kt.). Įvairuoja ne tik ši reiškinį bei jo rezultatus pavadinantys terminai, bet ir jo apibrėžimai, kuriuose skirtingai iškeliami vieni ar kiti kontaminacijos požymiai. Ieškoma bendrų sąlyčio taškų su kitais naujų leksinių vienetų formavimo būdais (López Rúa 2002; Renner 2015). Šiame tyrime (ir apskritai lietuvių kalbotyroje) svarbus nemorfeminis kontaminacijos pobūdis, kuriuo leksinė kontaminacija skiriasi nuo dūrybos – nauji žodžiai kuriami suliejant, sumaišant, jungiant nemorfemines ppr. dviejų ar kelių žodžių dalis (plg. Bauer 1983: 234–235; Gries 2004: 639; Gries 2004: 639; 2004b: 201, 214; Ефанова 2016: 8–9; Marković 2009: 223–224; Hosseinzadeh 2014: 19 ir kt.).

Kontaminacinių naujadarų pavyzdžiai iš ND: *skiepenis*, *-ė* ‘kas nusistatęs prieš skiepus ir skiepijamą’ (aliuzija į Seimo narį Dainių Kepenį, pagarsėjusį sveiko gyvenimo būdo propagavimu ir neigiamu požiūriu į skiepus) < *skiepai* + *Kepenis*, *batakovė* ‘prie bato tvirtinamas aulak’ < *batas* + *rankovė*, *šlapkritis* ‘šlapias vėlyvas ruduo’ < *šlapias*, *-ia* + *lapkritis*, *pusbrolakis* ‘knygos veikėjas – vilkolakio pusbrolis’ < *pusbrolis* + *vilkolakis*, *feisbučkis* ‘virtualus bučinyš socialiniuose tinkluose’ < *feisbukas* + *bučkis*, *prezimentas* ‘prezidentas, kuris vadovaujasi policijos darbo metodais’ < *prezidentas* + *mentas* žarg. ‘policininkas’ ir kt. ND duomenimis, tokių darinių, nors jie sudaro ir labai nedidelę lietuvių kalbos naujadarų dalį, po truputį daugėja. Tyrimo metu šiame šaltinyje jų buvo apie 4,2 proc., plg. 2018 m. – apie 4 proc., 2014 m. gale – daugiau nei 3 proc.

(Murmulaitytė 2018: 63); baigiant rengti šį straipsnį 2020 m. balandžio mėn. (galimai) kontaminacinių darinių Duomenyne buvo apie 4,5 proc.¹⁰

Tradiciškai manoma, kad lietuvių kalbai kontaminacija kaip žodžių darybos būdas nėra būdinga, toks leksikos radimosi būdas nelaikomas žodžių daryba, šią suprantant tik kaip morfologinę (Urbutis 2009: 324, 355; Barauskaitė 1985: 44)¹¹. Čia nesigilinant į kalbėjimo ir kalbos (t. y. netyčinių ir sąmoningai pasidaromų) kontaminantų skirties ir pan. aspektus, kurie iš esmės yra svarbūs vertinant šį žodyno gausinimo būdą, minėtini keli atvejai, kai naujadaro priskyrimas dūriniams ar kontaminantams kelia abejonių.

2. Kontaminacijai būdinga suliejant trumpinti pradinis žodžius. Tai paprastas fonetinis pamatinio kamieno trumpėjimas, pasitaikantis, beje, ne vien kontaminaciniuose dariniuose, plg. *drūgalis* (: *drūtas + galas*), *kiaupienė* (: *kiaulė + pienė*) (Urbutis 2009: 235¹²). Dar plg. *diemedis* (< *dievamedis*), *kirpentė* (< *kirva-pentė*), *kraugerys* (< *kraujagerys*), *Naumiestis* (< *Naujamiestis*), *Tauragė* (< **taurara-ragė*), *vėpūtinis* (< **vėja-pūtinis*) ir kt. (Skardžius 1943: 427). Kontaminuojant dar veikia kiti veiksniai: pradiniai žodžiai beveik visada turi bendrų segmentų (plg. Kabašinskaitė 1998: 69–73), dažniausiai jie panašūs – vienas į kitą ir (ar) į kontaminantą – fonologiškai, semantiškai, sintaksiškai (Gries 2004: 656–660; 2004a: 419–427; 2004b: 206–213, plg. Kabašinskaitė 2014: 140–142), įtakos turi silabinė struktūra, kirtis ir kt., tačiau sandų trumpinimas yra būtent fonetinis.

Tuo tarpu morfologinėje žodžių daryboje pasitaiko morfeminė pamatinio žodžio kamieno dezintegracija, kuri iš esmės suprantama kaip afikso (afiksų) išleidimas iš pamatinio žodžio morfemiškai skaidomo kamieno, šiam pereinant į darinį, pvz.: *vokiškas* (: *vok-iet-is*), *vienaląstis* (: *vienas + ląst-el-ė*). Tai iš esmės kitokio pobūdžio trumpinimas¹³. Kamieno dezintegracija – savotiškas pamatinio kamieno morfeminis (pabraukta str. aut.) formavimas, pasireiškiantis afikso šalinimu iš pamatinio žodžio kamieno, darinys neišlaiko pamatinio žodžio

¹⁰ Atkreiptinas dėmesys, kad kontaminacinio darinio pažymą Duomenyne turi ne tik savos kilmės kontaminantai, bet ir tokiu būdu sukurti skoliniai. Savakilmų – mažiau nei pusė.

¹¹ Plg. kitokią nuomonę dėl žodžių darybos ir kontaminacijos santykio – Gries 2004: 639; Лаврова 2008: 45; Лаврова 2008: 45; 2013: 5–15; Прокопец 2006: 140; lietuvių kalbotyroje – Girčienė 2013: 82–83; Mikelionienė 2002: 79.

¹² Šaltinyje įsivėlusį korektūros klaidą – *kiaulpienė*, bet pirmajame šio veikalo leidinyje (Urbutis 1978: 198) pavyzdys pateikiamas korektiškai – *kiaupienė*.

¹³ Morfologinės žodžių darybos atveju pamatiniai žodžiai (kamienai) trumpinami dėl „labai būdingos tendencijos remtis paprastaisiais (darybiškai ir morfemiškai neskaidomais) ar bent ne tokiais sudėtingais pamatiniais kamienais (Urbutis 2009: 234). 2019 m. atliktas ND naujadarų (sudurtinių daiktavardžių) tyrimas parodė, kad sudėtingesnės morfeminės sandaros dūrinių toliau gausėja ir ta sandara darosi įvairesnė (ypač okazinių dūrinių), tačiau polinkis remtis paprastaisiais žodžiais išlieka, galbūt tai lemia kalbos ekonomijos dėsnis (Murmulaitytė 2019: 112–115, 119).

afikso ar jo sudėtinės dalies. Gali būti išleidžiama tik baigiamoji (sudėtinio) afikso dalis, tačiau vis tiek laikomasi morfemų ribų, pvz., *spekuliac-in-is*, *-ė* (: *speku-liac-ij-a*) (Urbutis 2009: 236, 239–240). Antai A. Umbrasas, kalbėdamas apie tai, kad dėl dezintegracijos jo tirtuose priesagos *-inis*, *-ė* būdvardžiuose „dingsta pusė priesagos“ (Umbrasas 2000: 82), vis dėlto turi galvoje išplėstines (ar sudėtines) priesagas, taigi dezintegruojant nubyra ne šiaip garsų (raidžių) seka, o morfema. Tokios darybos pavyzdys iš ND galėtų būti autorinis naujadaras *knygskirtė* ‘knygos skirtukas skaitomai vietai pasižymėti’ (: *knyga + skirt(uk)as*)¹⁴.

Nors paprastai kalbama apie praleidžiamus priesagas ar priešdėlius, Vincas Urbutis mini ir dezintegracinę kompozicijos reiškinių (Urbutis 2009: 355), tiesa, nepateikdamas jos pavyzdžių. Neaišku, ar turimas galvoje toks morfeminis trumpinimas, kai išleidžiami pamatinių kamienų afiksai, ar (darantis dūrinius iš sudurtinių žodžių) ir šaknys. Beje, dezintegracinė kompozicija minima kaip tik kontaminacijos kontekste, kalbant apie pastarosios sąvokos ribas (ar ši apima ir dezintegracinę kompoziciją) ir priskyrimą žodžių darybai. Pasak V. Urbučio, jei kontaminacijos (turint galvoje sąmoningą žodžių maišymą) „sąvoka labai neišplečiama (į ją neįjungiama dezintegracinė kompozicija, dūrinių daryba iš trumpinių ar perpus iš trumpinių ir ištisinių žodžių) [...]“, šis reiškinyss nėra gramatinis (morfologinio pobūdžio) procesas, o jo padariniai (maišiniai, t. y. kontaminantai) – ne dariniai, o paprastieji, darybiškai neskaidomi žodžiai (Urbutis 2009: 355). Taigi galima suprasti, kad dezintegracinė kompozicija yra kitokio pobūdžio, t. y. morfologinis procesas, ir nuo kontaminacijos skiriasi iš esmės.

3. Šiuo atžvilgiu smulkiau panagrinėtina įdomi naujųjų žargonybių pora (tai, kad antrasis jų sandas yra nelietuviškas, šiuo atveju nėra tiek svarbu) – *žalfan-is*, *-ė* ‘„Žalgirio“ krepšinio komandos fanas (aistruolis) ir *rytfan-is*, *-ė* ‘„Lietuvos ryto“ krepšinio komandos fanas (aistruolis)’¹⁵. Ar naujažodis *žalfan-is*, kuris remiasi žodžių junginiu „Žalgirio“ *fan-as*, laikytinas kontaminaciniu dariniu, ar dezintegruotu dūriniu, kurį darantis praleista antroji iš pirmojo dėmens (*Žalgiris*) šaknų? Turint galvoje, kad kontaminacija nelaikoma žodžių daryba, toliau galima klausti – ar tai paprastasis žodis, ar darinys? Taigi – ar jo kamienas

¹⁴ Atkreiptinas dėmesys į dūrinių giminę, kuria jis skiriasi nuo antrojo pamatinio žodžio, tradicinėje lietuvių kalbos žodžių daryboje tuo pasižymi tik 1/10 dūrinių, padarytų iš dviejų daiktavardžių (DLKG 2006: 154). Galbūt giminės pokyčiui įtakos turėjo tai, kad paprastai skirtukai būna juostelės (moteriškos giminės daiktavardžiu vadinamos realijos) pavidalo. Mišrios darybos – kompozicijos-sufiksacijos (: *knyga + skirti + -tė*) – galimybė atmesta pasikonsultavus su naujadarų autoriumi.

¹⁵ Taip žodis 2020 m. balandžio 3 d. dar buvo apibrėžiamas ND. Krepšinio komanda (kubas) nuo 2018 m. pervadinta Vilniaus „Rytu“ ([https://www.rytasvilnius.lt/lt/apie-mus/klubo-metrastis/\[žiūrėta 2020-03-04\]](https://www.rytasvilnius.lt/lt/apie-mus/klubo-metrastis/[žiūrėta 2020-03-04])). Tačiau naujažodis atsirado gerokai anksčiau nei buvo pervadintas klubas, anksčiausias jo vartosenos pavyzdys ND pateikiamas iš 2005 m., tad šiame straipsnyje jis nagrinėjamas kaip galimai besiremiantis ankstesniu komandos pavadinimu.

dar skaidytinas morfemomis (jos šiuo atveju neužkloja viena kitos, yra lengvai atskiriamos), ar morfemiškai analizuojant jame skirtina tik nauja šaknis *žalfan-* ir galūnė *-is*? Plg. *rytfanis* (< „Lietuvos ryto“ *fanas*) taip pat galėtų būti laikomas sintagminės, t. y. vykstančios tarp pastovesnio žodžių junginio narių, kontaminacijos (dėl termino žr. Kabašinskaitė 1998: 63, pavyzdį plg. ten pat, 67) padariniu, tik šiuo atveju kontaminuojant išleidžiamas ne pradinio sudurtinio žodžio sandas, o vienas iš junginio žodžių. Antra vertus, turint galvoje, kad neabejotinai analogijos ryšiais susiję *žalfanis* ir *rytfanis* yra žargonybės, o laisvajaime stiliuje „Lietuvos rytas“ (ypač turint galvoje krepšinio komandą) ir prieš komandos pervadinimą dažniausiai sutrumpintai vadintas tiesiog „Rytu“, pastarąjį komandos austruolio pavadinimą darybiškai galima traktuoti arba (tradiciškai) kaip daiktavardžių „Rytas“ ir *fanas* dūrinį, arba kaip galūnės vedinį iš žodžių junginio „Ryto“ *fanas*¹⁶ (dėl tokio darybos būdo plg. Smetona 2005: 85–86; Paulauskienė 2007: 20). Abiem atvejais tai būtų tikrosios žodžių darybos, o ne kontaminacijos rezultatas.

Tokiame taisyklingame dūrinyje dėsninga būtų ir antrojo sando galūnės kaita (plg. *-fanis* ir *fanas*). Tuo tarpu galūnės kaitą *žalfanio* atveju (laikant jį kontaminaciniu) būtų sunku paaiškinti, nes kontaminacijai ji nebūdinga.

Apibendrinant ir atsižvelgiant į visas išdėstytas aplinkybes turbūt logiška būtų įsivaizduoti šiuos naujadarus atsiradus taip: *žalfanis* pasidarytas pagal *rytfanio* analogiją (tiek galūnės, tiek skiemenų skaičiau atžvilgiu), o pastarasis yra dėsningas darinys iš sutrumpinto komandos pavadinimo ir žargonybės *fanas*. Galbūt *žalfaniui* analogiškai atsirasti padėjo ir tai, kad darinyje *rytfanis* taip pat išlikusi tik dalis tuo metu oficialaus komandos pavadinimo. Žinoma, pagrįstesnės išvados galėtų būti padarytos tik visapusiškai ištyrus šių žodžių atsiradimo istoriją, pabandžius nustatyti, ar tikrai *rytfanis* atsirado kad ir vos vos anksčiau.

4. Naujadaras *dvirtakis* ‘dviračių takas’ atsiradimui galbūt irgi įtakos turėjo tokį patį antrąjį sandą turinčių žodžių analogija (plg. *bégtakis*, gal dar tolimesnės semantikos, bet panašios fonetikos *žvyrtakis*?). Tačiau vien jos konstatavimas nepadedą atsakyti į klausimą, kam priskirtinas šis naujadaras – dūriniams ar kontaminantams, nes jis turi tiek vienų, tiek kitų bruožų: kontaminantams būdingas nemorfeminis sandų trumpinimas, o dūriniams – antrojo sando galūnės kaita. Jei tai dūrinys (sprendžiant iš pakitusios antro sando galūnės), tai jo pirmasis, sudurtinis sandas yra sutrumpintas nemorfemiškai, antrosios šaknies paliekant tik vieną garsą (raidę) *-r-*. Jei tai kontaminantas (sprendžiant iš nemorfeminio trumpinimo), tai jo ir pradinio žodžio *takas* galūnių neatitikimas

¹⁶ Plg. ND pateikiamą vartosenos pavyzdį (skyryba autentiška) – *Pradėkime nuo to, kaip Ryto fanai (vėliau vadinsiu rytfaniais) pasiskelbė Basketnews portale, važiuavę palaikyti Žalgirio į rungtynes su Power Electronics.*

yra nedėsningas. Mažai įtikimas ir toks šio žodžio atsiradimo aiškinimas: *dvirtakis* < *dvirk-takis* (: *dvirka* žarg. ‘dviratis’ + *takas*). Šiuo atveju tai būtų dūrinys su dezintegruotu pamatiniu kamieniu, bet *dvirktakio* (rašytinės) vartosenos tyrimo metu nepavyko rasti. Dar žr. Murmulaitytė 2018: 67.

Tačiau gal galima daryti prielaidą, kad morfologinės žodžių darybos ir kontaminacijos metodai, pvz., pamatinio kamieno dezintegracija ir fonetinis pradinių žodžių trumpinimas, kartais sumaišomi ar imami taikyti kartu? Šiai prielaidai patikrinti reikia išnagrinėti gerokai daugiau duomenų.

IŠVADOS

1. Absoliuti dauguma (daugiau kaip 99 proc.) Duomenyne fiksuotų naujųjų savakilmių sudurtinių daiktavardžių priklauso gramatikose aprašytiems sandūros tipams. Du naujadarai galimai sudaryti iš gramatikose neaprašytų kalbos dalių kombinacijų: ištiktuko ir daiktavardžio (*karkadienis*) bei dviejų veiksmazodžių (*sėdnešė*).
2. Daroma prielaida, kad kaupiant duomenis rankiniu būdu, okaziniai neologizmai dėl jų netipiškumo pastebimi ir fiksuojami lengviau nei realizuotieji potenciniai dariniai, kurie yra sistemos numatyti ir gali būti pasidaromi bet kada prireikus. Dėl tos priežasties tikėtina, kad okazinių neologizmų ND procentiškai yra daugiau nei apskritai vartosenoje.
3. Neretai galimos įvairios okazinių darinių darybos interpretacijos (*kūnova-ra*), nuo kurių priklauso darinio priskyrimas vienai ar kitai klasifikacijos grupei (*megztipaltis*). Tai gali turėti įtakos nustatant lietuvių naujadaros polinkius ir inovacijas.
4. Nemažai daliai ND fiksuotų naujadarų atsirasti padėjo analogija. Vieni analoginiai dūriniai (*ausiratis*, *lėtpuodis*, *noskaras*) priklauso tiems patiems tipams, kaip ir sudurtiniai daiktavardžiai, kurių pavyzdžiu jie sukurti (plg. atitinkamai *akiratis*, *greitpuodis*, *auskaras*). Tačiau didesnės analoginių dūrinių dalies sandūra yra netipinė, pvz., *judamatis*, kurį sudaro du veiksmazodiniai sandai (*judėti*, *matuoti*), remiasi kitų dūrinių, turinčių šį antrąjį sandą, analogija, tačiau prototipų pirmasis sandas yra daiktavardinis, plg. *laikmatis* (: *laikas* + *matuoti*).
5. Keletas Duomenyne fiksuotų darinių galimai yra mišrios darybos. Neabejotinai kompozicijos-sufiksacijos būdu yra padarytas naujadaras *saulėdengtės* ‘išorinė langų arba balkonų užuolaida; pastogėlė, sauganti nuo saulės’ (: *saulė* + *dengti* + *-tė*). Keliems kitiems šiuo būdu atsirasti greičiausiai daugiau ar mažiau yra padėjusi ir analogija, pvz., *trešnėdra* (plg. *žmogėdra*), *galvapjūtė*, *kainapjūtė*, *valdžiapjūtė* (plg. *rugiapjūtė*).

6. Kontaminacija nuo tradicinės žodžių darybos skiriasi savo nemorfologiniu pobūdžiu, lietuvių kalboje kontaminantai tradiciškai nelaikomi dariniais. Tačiau kai kurie naujadarai turi dūrinių ir kontaminantų bruožų, todėl sudėtinga juos vienareikšmiškai priskirti vieniems ar kitiems. Kai kurie atvejai, pvz., pakitusi antrojo sando galūnė (būdingas dūrybos požymis), galimas daiktas, kartais gali būti paaiškinta analogija (*dvirtakis* – plg. *bėgtakis*). Kyla klausimas, ar morfologinės žodžių darybos ir kontaminacijos metodai, pvz., pamatinio kamieno dezintegracija ir fonetinis pradinių žodžių trumpinimas, negali būti kartais sumaišomi ar imami taikyti kartu. Šiai prielaidai patikrinti reikia ištirti gerokai daugiau duomenų.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Baltai.lt. Baltų žinyčios vartai. Prieiga internete: <http://www.baltai.lt/> [žiūrėta 2019-03-11 ir 2020-03-07].

Balteiro Isabel 2017: Emerging hybrid Spanish–English blend structures: ‘Summergete con socketines’. – *Lingua* 205, 1–14. Prieiga internete: 10.1016/j.lingua.2017.12.010.

Barauskaitė Dalia 1985: *Darybinė žodžių analizė: Metodinė priemonė*, Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.

Bat-El Outi 1996: Selecting the Best of the Worst: The Grammar of Hebrew Blends. – *Phonology* 13(3), 283–328.

Bat-El Outi 2013: Blends. – Keith Brown (ed.), *Encyclopedia of Hebrew Language and Linguistics*, 371–343.

Bauer Laurie 1983: *English Word-Formation*, Cambridge: Cambridge University Press.

Brdar-Szabo Rita, Brdar Mario 2008: On the marginality of lexical blending. – *Jezikoslovlje* 9(1–2), 171–194. Available at: https://www.academia.edu/4389203/Jezikoslovlje_09_171_Brdar_Szabo_Brdar [žiūrėta 2020-04-02].

DLKG – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. V. Ambrazas, 4-asis pataisytas leidimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006.

DŽ₂ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, ats. red. J. Kruopas, 2-asis papild. leidimas, Vilnius: Mintis, 1972.

DŽ₇ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, vyr. red. S. Keinys, 7-asis patais. ir papild. leidimas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012; e. variantas, 2015 (atnaujinta versija, 2017). Prieiga internete: <http://lkiis.lki.lt/dabartinis> [žiūrėta 2019-02-03].

Elsen Hilke 2008: Kontaminationen im Randbereich der deutschen Grammatik. – *Deutsche Sprache: Zeitschrift für Theorie, Praxis, Dokumentation* 36(2), 114–26. Prieiga internete: <https://doi.org/10.5282/ubm/epub.14541> [žiūrėta 2020-01-03].

Girčienė Jurgita 2013: Stilistiniai naujadarai internete. – *Šiuolaikinės stilistikos kryptys ir problemos*, Vilnius: Edukologija, 78–88.

Gries Stefan Th. 2004: Shouldn't it be *breakfunch*? A quantitative analysis of blend structure in English. – *Linguistics* 42(3), 639–667.

Gries Stefan Th. 2004a: Isn't that Fantabulous? How Similarity Motivates Intentional Morphological Blends in English – Michel Achard og Suzanne Kemmer (ed.), *Language, Culture, and Mind*, 415–428.

Gries Stefan Th. 2004b: Some characteristics of English morphological blends. – Andronis, Mary A., Depenport, Erin, Pycha, Anne, Yoshimura, Keiko (eds.). *Papers from the 38th Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society 2, The Panels*, Chicago: Chicago Linguistic Society, 201–216.

Hosseinzadeh Naghmeh Mirzaie 2014: New blends in English language. – *International Journal of English Language and Linguistics Research* 2(2), 15–26.

Kabašinskaitė Birutė 1998: *Lietuvių kalbos liaudies etimologija ir artimi reiškiniai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Kabašinskaitė Birutė 2014: *Etimologijos metmenys: istorija, teorija, skaitiniai*, Vilnius: Eugrimas.

Keinys Stasys 1999: *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

Klubo metraštis – BC „Rytas“. Prieiga internete: <https://www.rytasvilnius.lt/lt/apie-mus/klubo-metrastis/> [žiūrėta 2020-03-04].

KTŽ – *Kalbotyros terminų žodynas*, aut. K. Gaivenis, S. Keinys, Kaunas: Šviesa, 1990.

Lietuvos Respublikos terminų bankas. Prieiga internete: <http://terminai.vlkk.lt/> [žiūrėta 2019-03-15 ir 2020-04-17].

LAALPTŽ – *Lietuvių–anglų ir anglų–lietuvių psichoanalizės terminų žodynelis* [Elektroninis išteklius], sud. T. V. Kajokas, V. Mickutė, B. Didžiokaitė, Vilnius: Lietuvos psichoanalizės draugija, 2011. Prieiga internete: <http://psichoterapija.org/zodynas> [žiūrėta 2020-04-17].

LKG – *Lietuvių kalbos gramatika* 1, red. K. Ulvydas, Vilnius: Mintis, 1965.

LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* 1–20 (1941–2002), vyr. red. G. Naktinienė; e. variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija, 2017). Prieiga internete: www.lkz.lt [žiūrėta 2019-02-03].

LLV – *Latviešu–lietuviešu vārdnīca*, aut. A. Butkus. Prieiga internete: <https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?g=2&r=10621063> [žiūrėta 2019-03-11].

López Rúa Paula 2002: On the structure of acronyms and neighbouring categories: A prototype-based account. – *English Language and Linguistics* 6.1, 31–60.

Mikelionienė Jurgita 2002: Analogija lietuvių kalbos žodžių daryboje. Potencialiai ir okaziniai dariniai. – *Acta Linguistica Lithuanica* 46, 73–80.

Marković Ivan 2009: Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija. – *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35, 217–241.

Mikić Čolić Ana 2015: Word formation of Blends. – *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti* 19(2), 21–36. Prieiga internete: <https://pdfs.semanticscholar.org/d7b2/b938660b3ebc9d4d724988978ae00510ae2b.pdf>.

Miliūnaitė Rita 2014: Naujieji kontaminaciniai dariniai lietuvių kalboje. – *Acta Linguistica Lithuanica* 71, 246–264.

Miliūnaitė Rita 2018: Naujažodžių pateikimas ir paieškos galimybės Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne. – *Bendrinė kalba* 91, 1–21. Prieiga internete: http://www.bendrinekalba.lt/Straipsniai/91/Miliunaite_BK_91_straipsnis.pdf.

Murmulaitytė Daiva 2018: Kontaminacija ir lietuvių kalbos naujadara. – *Kalba ir kontekstai* 8(1), Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 60–70.

Murmulaitytė Daiva 2019: Lietuvių kalbos sudurtinių daiktavardžių naujadara ir bendrinės kalbos normos. – *Baltu filologija* 28(2), 107–122. Prieiga internete: <https://doi.org/10.22364/bf.28.2.03>.

ND – Rita Miliūnaitė, Agnė Aleksaitė. *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas* [Tęstinis internetinis žinynas nuo 2011 m.]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <http://naujazodziai.lki.lt> [žiūrėta 2019 m., 2020 m. sausio–balandžio mėn.].

Orehova Elena, Badelina Mariya 2019: Teaching students of non-linguistic specialties to translate telescopisms into Russian in texts of journalese style. – *Amazonia investiga* 8(19), 333–345.

Paulauskienė Aldona 1994: *Lietuvių kalbos morfologija. Paskaitos lituanistams*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Paulauskienė Aldona 2007: *Lietuvių kalbos morfologijos pagrindai*, Kaunas: Technologija.

Renner Vincent 2015: Lexical blendings as Wordplay. – Angelika Zirker, Esme Winter Froemel (ed.), *Wordplay and Metalinguistic/Metadiscursive Reflection*. Authors, Contexts, Techniques, and Meta-Reflection, 119–134. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110406719>.

Renner Vincent 2019: French and English lexical blends in contrast. – *Languages in Contrast* 19(1), 27–47. Prieiga internete: 10.1075/lic.16020.ren.

Skardžius Pranas 1943: *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Smetona Antanas 2005: Pagrindinių darybos būdų skyrimo klausimu. – *Acta Linguistica Lithuanica* 52, 83–89.

Soon, dictionary to describe clothes like whorts, cardigowns, treggings. Prieiga internete: <https://www.dnaindia.com/lifestyle/report-soon-dictionary-to-describe-clothes-like-whorts-cardigowns-treggings-1441592> [žiūrėta 2019-03-10 ir 2020-03-04].

Umbrasas Alvydas 2000: V. Mykoliaičio-Putino literatūrologijos terminai su *-inis*, *-ė* formos dėmenimis. – *Terminologija* 6, 78–90.

Urbutis Vincas 2009: *Žodžių darybos teorija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Vaskelienė Jolanta 2019: Dėl darinių su baigmeniu *-eivis*, *-ė*. – *Bendrinė kalba* 92, 1–16. Prieiga internete: http://www.bendrinekalba.lt/Straipsniai/92/Vaskeliene_BK_92_straipsnis.pdf.

Ефанова Лариса Г. 2015: Контаминация (материалы к словарю лингвистических терминов). Часть 1. Широкое и узкое понимание термина «контаминация». – *Вестник Томского государственного университета. Филология* 2(34), 14–22.

Ефанова Лариса Г. 2016: Контаминация. Часть 2. Основные разновидности контаминации. – *Вестник Томского государственного университета. Филология* 1(39), 5–14.

Лаврова Наталия А. 2008: Понятие контаминации: форма и содержание. – *Вестник Московского государственного лингвистического университета. Актуальные проблемы современной английской лексикологии*, Москва: Рема. Выпуск 552, 44–53.

Лаврова Наталия А. 2013: *Контаминация как словотворческая модель: структура, семантика, стилистика, прагматика: на материале современного английского языка*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук, Москва: Московский педагогический государственный университет, 1–48.

Прокопец А. П. 2006: Семантические модели словообразовательных контаминантов. – *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология»*. № 3, т. 19(58), 140–146.

Хрущева Оксана А. 2010: Универсальные особенности блендинга. – *Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация* 2, 187–189.

The Puzzles of New Compounds' Analysis and Classification

SUMMARY

The analysis of coinages frequently raises some questions regarding the ways of their appearing, formation and classification. The article aims at overviewing the atypical cases of the formation of Lithuanian neologisms that are coined from two or more words. The analysis focuses on the nouns, mostly indigenous ones, which are included into *The Database of Lithuanian Neologisms* (DLN). This source contained about 560 of such words in the beginning of 2019.

99% of indigenous compounds belong to the main types of composition in the Lithuanian language, and their second component is either a nominal or verbal one. But there are some examples of atypical compounding in DLN as well. Two compounds (*karkadienis* 'symbolic birthday of ice-cream "Kar kar"', *sėdnešė* 'a saddlebaby') are composed of an onomatopoeic interjection and a noun as well as two verbs, respectively. These combinations of the parts of speech of base words have not been described in Lithuanian grammars as the types of composition.

It can be assumed that because of the manual way of data collection, new-coined occasionalisms are noticed and recorded more easily due to their atypicality compared to the potential words, which are foreseen in the system and can be coined any time they are needed. For this reason, the percentage of new-coined occasionalisms in DLN may be higher than in the daily usage.

Various interpretations of the formation of new-coined occasionalisms are often available and they predetermine the attribution of coinages to one or another group of classification. This may have influence in identifying the trends and innovations in new word-formation in the Lithuanian language.

Such words as *saulėdengtės* 'sunblind' are the products of composition-suffixation. Several other compounds of this type were formed via analogy to a bigger or smaller extent, e.g., *trešnėdra* 'sweet cherry eater' (cf. *žmogėdra* 'man-eater'), *galvapjūtė* 'head harvesting – large-scale firing of people in high posts seeking transparency and renewal', *valdžiapjūtė*

‘a wave of firing of people in charge’, *kainapjūtė* ‘price harvesting – discount time in retail business’, (cf. *rugiapjūtė* ‘rye harvesting’).

The analysis of 30 analogical compounds reveals that some of them (e.g. *ausiratis* ‘an area within hearing distance’, *lėtpuodis* ‘a crock-pot’, *noskaras* ‘a nose ring’) belong to the same types as the compound nouns on the basis of which they were coined (cf. *akiratis* ‘an outlook’, *greitpuodis* ‘a pressure pot’, *auskaras* ‘an earring’, respectively). However, the composition of a bigger number of analogical compounds is of atypical character. For example, *judamatis* ‘a movement meter’, which consists of two verbal components (*judėti* ‘to move’, *matuoti* ‘to measure’), is formed following the analogy with other compounds containing this second verbal component. However, the first component of prototypes is nominal, e.g., *laikmatis* ‘a timer’ (: *laikas* ‘time’ + *matuoti* ‘to measure’).

Blending differs from word-formation in its non-morphological character. Traditionally, blends are not regarded as formations in the Lithuanian language. However, a number of neologisms possess the features of compounds and blends. That is why, it is complicated to unambiguously attribute them to either type. Some cases, such as, for example, the changed flexion of the second component (a typical feature of composition), can be explained through analogy (*dvirtakis* ‘a cycling trail’ – cf. *bėgtakis* ‘a treadmill’). However, can’t it also be assumed that the methods of morphological word-formation and blending, e.g., disintegration of base stem and phonetic shortening of the source word, are sometimes combined or used together? The verification of this assumption calls for more extensive data.

Įteikta 2020 m. balandžio 6 d.

DAIVA MURMULAITYTĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, Vilnius, LT-10308, Lietuva

daiva.murmulaityte@lki.lt